

A PÁRIZSI CENTRE DE DOCUMENTATION SCIENCES HUMAINES ÉS A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI INFORMÁCIÓ

FEKETE GÉZÁNÉ

A Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), Centre de Documentation Sciences Humaines (CDSH) és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára között a társadalomtudományi információcserére vonatkozó, kísérleti jelleggel megindult együttműködési program keretében egy rövid tanulmányút során lehetőség nyílt megismerkedni ennek a nemzetközi társadalomtudományi dokumentációs vállalkozásnak a munkájával, feladataival, szolgáltatásaival, terveivel.

A Centre de Documentation Sciences Humaines 1970-ben alakult meg a CNRS önálló laboratóriumaként azzal a céllal, hogy nemzetközi gépi adatbázist építsen ki a társadalomtudományok és a humán tudományok területén és biztosítsa a felhasználók részére a megfelelő információ sokoldalú hozzáférhetőségét.

Az adatbázis jellemzői

Az egy évtizedes múltra visszatekintő dokumentációs intézmény jelenleg 17 gépi adatbázissal rendelkezik. A FRANCIS (Fichier de Recherches Bibliographiques Automatisées sur les Nouveautés, la Communication et l'Information en Sciences Sociales et Humaines) névem ismert rendszer adatbázisai felölelik a társadalom- és humántudományok jelentős részét, de távolról sem a teljességét. Ezek az adatbázisok az alábbi tudományterületeket foglalják magukban: filozófia, neveléstudomány, szociológia, néprajz, tudomány- és technikatörténet, irodalomtörténet, irodalomtudomány, nyelvtudomány, őstörténet, művészet és archeológia (korszakban elkülönülő 2 adatbázis), vallástörténet-vallástudomány, közigazgatástudomány, földrajz, energiagazdaság, foglalkoztatottság és szakképzés, egészségügyi szervezés, informatika és jogtudomány.

Az adatbázisok területét a CDSH tovább kívánja bővíteni, tervei között szerepel a közgazdasági, vezetéstudományi, tudománypolitikai és egyéb adatbázisok felállítása. Ehhez a belső erőforrásai mellett keresi a különböző, hasonló jellegű intézményekkel való együttműködés lehetőségeit.

Az 1972 óta fokozatosan kiépített adatbázisok fejlesztését széles nemzetközi skálán mozgó, mintegy 4500 periodikum rendszeres feldolgozása biztosítja. A rendszer jelenleg 500 000 bibliográfiai egységet tartalmaz, évi mintegy 70 000 tételes növekedéssel. A CDSH egyes adatbázisainak statisztikai jellemzőit, az adatbázisok automatizálásának kezdő évét, a bibliográfiai referenciák számát, azok évi növekedését, az analízisre kerülő

dokumentumok nyelvét, műfaját, az anyag visszakereshetőségével kapcsolatos adatokat táblázat részletezi. Az adatok az 1980. év végi állapotot tükrözik.

Adatbázisok	A gépi feldolgozás kezdete	A feltárás gyakorisága /év	A referenciák száma 1980 végén	Évi gyarapodás	SPLEEN-3 visszakeresés		Az elemzett kiadványok nyelve %			A kiadványok típusa %		
					Többnyelvű index	francia	angol	egyéb	folyóirat-cikk	könyv, jelentés, tézis	ismer-tetés	
Művészet és Régészet	1972	8	16 990	2 500	+	-	28	45	37	75	6	19
Nemzetközi Földrajzi Bibl.	1976	8	27 650	7 250	+	+	36	33	31	72	28	-
Energiagazdaság	1972	12	17 335	2 000	+	+	30	56	14	50	50	-
Foglalkoztatottság és Szakképzés	1974	4	5 750	900	+	-	8	8	4	57	43	-
Néprajz	1972	8	19 110	2 500	-	+	38	38	24	89	10	1
Tudomány- és Technikatörténet	1972	8	43 970	4 000	+	+	22	49	29	62	13	25
Irodalomtörténet, Irodalomtudomány	1972	8	52 560	6 500	-	-	20	44	36	95	3	2
Vallástörténet, Vallástudomány	1972	8	80 840	9 500	-	-	34	28	38	91	8	1
Informatika és Jogtudomány	1973	2	2 798	400	+	+	50	28	22	54	26	-
Filozófia	1972	8	46 440	4 000	-	-	16	47	37	96	3	1
Őstörténet	1972	8	22 750	4 000	-	-	35	27	38	79	12	9
Művészeti és Régészeti Rep.	1973	8	102 410	13 700	-	-	16	22	62	61	34	5
Közigazgatástudomány	1972	8	23 500	3 400	+	+	83	9	8	88	11	1
Neveléstudomány	1972	8	58 220	5 500	+	+	46	40	14	88	11	1
Nyelvtudomány	1972	8	33 855	4 000	-	-	21	52	27	69	4	27
Szociológia	1972	8	39 750	4 300	+	-	31	49	20	87	13	-
Egészségügyi Szervezés (RESHUS)	1978	4	3 000	1 000	+	-	78	21	1	79	21	-

A táblázat adatai alapján világossá válik: a feldolgozott dokumentumtípusok között a *folióiratcikkek* dominálnak, de emellett egyéb műfajok is, mégpedig önálló művek, kutatási jelentések, egyetemi tézisek, beszámolók is helyet kapnak az adatbázisban.

A CDSH adatbázisa a feldolgozott *anyag* és annak *nyelve* tekintetében *nemzetközi*. Jóllehet a dokumentált publikációk nagy százaléka francia és angol nyelvű, de ezzel párhuzamban a feldolgozás során helyet kap válogatás nélkül az európai egyéb nagy és kis nyelvektől a japánig minden nyelvterület. A minél szélesebb körű felhasználhatóság céljából ezt a nemzetközi jelleget a CDSH tovább kívánja fejleszteni azzal, hogy az információ visszakeresési lehetőségét is többnyelvűvé teszi. Tervbe vették a többnyelvűség fokozatos bevezetését, a deszkriptorok lefordításával francia-angol visszakeresési lehetőséget kívánnak biztosítani a neveléstudomány, a néprajz, a tudomány- és technikatörténet, a közigazgatástudomány, a földrajz és az energetika adatbázis vonatkozásában, valamint francia-angol-német nyelvű variációt biztosítani hasonló céllal az informatika és jogtudományok adatbázisa vonatkozásában. Továbbá az energetikai adatbázis esetében tanulmányozzák a kétnyelvű (francia-angol) annotáció bevezetésének lehetőségeit.

A feldolgozott anyag *bibliográfiai adatai* kiterjednek a publikáció szerzőjére, címére, alcímére, kisebb nyelvek esetében a címnek világnyelvre való fordítására, a publikáció részletes forrásadataira, a tartalmat fedő kulcsszavakra, illetve a cikk témáját összefoglaló annotációra.

Az egyes adatbázisok közötti összhangot, az azokba kerülő minden egyes bibliográfiai elemnek az egységességét szigorú címfelvételi szabályok, kompatibilis indexelési rendszer biztosítja. Az adatokat minden részletre kiterjedő, a feldolgozásra kerülő bármilyen dokumentumtípus abszolút egyértelműségét biztosító szabványosított munkalapra írják, amelyekről azután megfelelő kódok segítségével kerülnek gépi feldolgozásra.

Az adatgyűjtés, a feldolgozás, az indexelés eredményeként létrejött adatbázist mágnesszalagra rögzítik. A CDSH adatbázisainak *visszakereső programrendszere* az általuk kidolgozott SPLEEN rendszer. Az adatbázisok építéséhez, az indexek készítéséhez a SPLEEN-1 softwar-t használják. Ennek változata a SPLEEN-2 a szakaszos feldolgozáshoz, az SDI off-line szakirodalmi szolgáltatáshoz készült, majd a továbbfejlesztett SPLEEN-3, mely on-line keresést, a párbeszédés üzemmódban (*recherche en conversationnel*) folytatott távolsági információvisszakeresést teszi lehetővé.

A SPLEEN-2 és a SPLEEN-3 összesen 14 féle, a szerzőre, a publikáció címére, nyelvére, forrásadataira, tartalmára stb. vonatkozó keresési típust, valamint ezek kombinációit teszi lehetővé.

A CDSH az információs igények messzemenő kielégítése céljából a saját adatbázisain kívül *idegen adatbázisokat* is felhasznál. Részben társadalomtudományi szempontból hasznosítható *egyéb nemzeti* adatbázist, mint pl. a RESEDA (*Réseau de Documentation en Économie Agricole*), részben pedig olyan *külföldi* információs rendszereket, mint pl. a DIALOG (Lockheed) rendszert, az ORBIT (System Development Corporation) rendszert, melyeknek anyaga más nyelvterületre orientált, de ugyancsak társadalom- és humán tudományi irodalomra épül. A más adatbázisokkal való jelenlegi és további együttműködési programok, a külföldi nagy információs intézetekkel való kapcsolattartás, a teleinfor-

matika adta lehetőségek kihasználása elmélyíti a CDSH információk szolgáltatásainak lehetőségeit.

A CDSH szolgáltatásai

A CDSH adatbázisai alapján széles körű szolgáltatásokat biztosít a kutatók, a döntést hozó vezetők, az ipari szakemberek s az információt használni kívánó valamennyi felhasználó számára.

Szolgáltatásainak egyike az adatbázisnak nyomtatott formában való megjelentetése. Ezeknek az adatbázisoknak a termékeként megjelenő, *Bulletin Signalétique* közös címet viselő bibliográfiai kiadványok az anyaguk nemzetköziségét, a felölelt tudománysszakok széles skáláját, átfogó visszakereső rendszerét tekintve világviszonylatban vezető helyen állnak ebben a műfajban. A negyedévenként megjelenő Bulletin Signalétique a CDSH adatbázisainak megfelelő alábbi sorozatokban teszi közzé a bibliográfiai anyagot: Philosophie; Sciences de l'Éducation; Sociologie – Ethnologie; Histoire des Sciences et des Techniques; Histoire et Sciences de la Littérature; Sciences du Langage; Préhistoire et Protohistoire; Art et Archéologie (Proche-Orient, Asie, Amérique); Histoire et Sciences des Religions; Bibliographie Internationale de Science Administrative.

Továbbá ezekhez a sorozatokhoz kapcsolódnak azok az alábbi bibliográfiai szériák, amelyeket a CDSH egyéb intézmények közreműködésével ad ki: Répertoire d'Art et d'Archéologie (de l'époque paléochrétienne à 1939); Économie de l'Énergie; Emploi et Formation; RESHUS – Sciences Humaines de la Santé; Bibliographie Géographique Internationale; Informatique et Sciences Juridiques.

Ezekben a dokumentációs kiadványokban szereplő egyes bibliográfiai tételek az adatbázisban feldolgozásra került adatokra térnek ki. Az anyag manuális visszakereshetőségét sokrétű indexapparátus, szerzői index, 2–5 szintű tárgyszóindex, feldolgozott folyóiratok indexe segíti elő, mely indexek éves kumulációban külön is megjelennek. A tárgyszó index a kétnyelvű visszakeresést biztosító adatbázisok esetében úgyszintén kétnyelvű.

A publikált dokumentációs Bulletin-ek, az ugyancsak ezt az anyagot tartalmazó mágnesszalagok előfizetéssel vagy együttműködési alapon cserében elérhetők, így ennek a dokumentációs vállalkozásnak az adatanyaga világméretben felhasználható.

A fejlett technikán alapuló FRANCIS rendszer megfelelő *SDI szolgáltatást* tesz lehetővé. A szelektív információterjesztés egyrészt előre meghatározott tárgykörben (standard) témafigyelő profilokkal, másrészt személyre szóló (personalised) profilokkal áll a használók rendelkezésére. A szolgáltatás egyaránt vonatkozik kurrens anyagra, illetve retrospektív bibliográfiai gyűjtésre. A szolgáltatás 1974 óta létezik. Az adatbázisok nagy részét 1972-ig visszamenően lehet kérdezni, az újabban alakult adatbázisokat pedig az alapítási évtől kezdődően.

Az említett szolgáltatásokat a felhasználók megfelelő anyagi térítés, előfizetés ellenében vehetik igénybe belföldön és külföldön egyaránt. Az adatbázisoktól függően az évi printout-ok száma 2–12-ig terjed. Bizonyos adatbázisok esetében a felhasználóknak

módjukban áll igénybe venni a párbeszédés üzemmódban folytatott információ-visszakeresést. Ehhez a művelethez nyújt segítséget a CDSH által kiadott „Guide” sorozat, mely a FRANCIS rendszerben képviselt minden egyes disciplinához megadja az adatbázis struktúráját, tematikai felépítését, keresési stratégiáját és a témának megfelelő „vocabulaire”-t, melyek arra vannak hivatva, hogy elősegítsék az adatbázisban való keresés eredményességét.

A CDSH megrendelői számára *fordításszolgálatot* biztosít. Továbbá szolgáltatásai kiterjednek arra is, hogy az általuk dokumentált publikált és nem publikált anyagnak egyaránt biztosítsák a *hozzáférhetőségét* a saját gyűjteményükben a CDSH-val azonos épületben lévő Maison des Sciences de l’Homme könyvtárban eredeti vagy különböző reprográfiai úton előállított másolatok formájában. Csak különleges esetekben irányítják az olvasót egyéb, de az adatbázisban feltüntetett, a kiadványnak pontosan meghatározott lelőhelyére.

Kutatással kapcsolatos adatbankok

A szakirodalmi adatbázisok mellett a CDSH rendelkezik több olyan adattárral, melyek összefüggésben vannak a tudományos kutatással, melyeknek anyagát úgyszintén felhasználhatóvá teszi az érdeklődők számára. Így évente megjelenteti az *Annuaire – Sciences de l’Homme* c. kiadványt, mely a CNRS által finanszírozott intézményeknek, kutatóhelyeknek szervezetére, személyi állományára, kutatási témáira, publikációs tevékenységére és egyéb érdeklődésre számot tartható adatokat foglal magában. Az évkönyv, a hozzátartozó mutatók kiadása automatizált, az anyag párbeszédés üzemmódban is lehívható.

A CDSH kutatással kapcsolatos publikált adattáraként ismert továbbá a *Répertoire raisonné des Doctorats d’État en cours, Lettres et Sciences Humaines*. Az adatokat a Nanterre-i Egyetemen lévő, egyetemi doktori disszertációk központi nyilvántartása szolgáltatja, mely adatoknak az informatikai feldolgozásáról, s ennek alapján a kiadvány publikálásáról a CDSH gondoskodik.

A CDSH más francia intézményekkel együttműködve vezeti bizonyos szakterületek (pl. szociológia, pedagógia) *kutatásnyilvántartását*, regisztrálja a *kutatási szerződéseket* és kidolgozza egyes tudományterületek (pl. szociológia, földrajz) *kutatói névjegyzékét*.

Ugyancsak hasznos információs adattár a CDSH kiadásában angolul megjelenő *Permanent Directory of Energy Information Sources in the European Community* c. periodikus kiadvány, mely a szakterületnek az Európai Gazdasági Közösség keretein belül működő információs intézményeire vonatkozóan gyűjti össze a megfelelő adatokat.

A CDSH az adatbázisai építésén, a szolgáltatások biztosításán kívül feladatának tekinti az információs szakemberek, a felhasználók megfelelő képzését, az információs munka módszertani, elméleti kérdéseinek a kidolgozását, tökéletesítését és a társadalom- és humán tudományok területén kialakult és kialakulóban lévő, a CNRS által finanszírozott dokumentációs intézmények szakmai segítségét, támogatását.

A CDSH a francia társadalomtudományi információellátás részeként fontos nemzeti és nemzetközi feladatot lát el, adatbázisaival, szolgáltatásaival hozzájárul a társadalomtudományi kutatások információs szükségleteinek a magas színvonalú kielégítéséhez.

A magyar könyvtárosok, kutatók is felhasználói ennek a dokumentációs apparátusnak a Bulletin Signalétique útján. Megfelelő együttműködéssel jó lenne elérni, hogy a nemzetközi érdeklődésre számot tartó magyar szakirodalmi bibliográfiai anyag a jelenleginél jóval nagyobb arányban szerepeljen a CDSH adatbázisában, hogy ezáltal a magyar tudományos irodalom kellő mértékben bekapcsolódhassék ebbe a nemzetközi bibliográfiai áramkörbe.

A New York Times humorából.